

Janusz Brzozowski SVD¹

janbrzoz@onet.pl

Misyjne Seminarium Duchowne w Pieniężnie

**Misyjne Seminarium Duchowne Księży Werbistów
w Pieniężnie 1948-2019.**
Siedemdziesiąt lat służby dziełu misyjnemu Kościoła
The Divine Word Missionaries Seminary in Pieniężno
1948-2019.
Seventy Years of Service in the Missionary Work of the Church

Cytacja: Brzozowski J., 2021, *Misyjne Seminarium Duchowne Księży Werbistów w Pieniężnie 1948-2019. Siedemdziesiąt lat służby dziełu misyjnemu Kościoła*, Nurt SVD, t. 150, nr 2, s. 8-18

Streszczenie

Początków systematycznej formacji alumnów przez Misjonarzy Werbistów w Polsce należy szukać w Chłudowie k. Poznania. W tamtejszym Domu misyjnym św. Stanisława Kostki we wrześniu 1936 r. rozpoczęli studia filozofii pierwsi klerycy. W maju 1939 r. dom ten został oficjalnie zaaprobowany jako Seminarium Duchowne. Wojna przekreśliła te i inne plany, ale nie do końca. We wrześniu 1945 r. rozpoczęło w Chłudowie rok akademicki 13 kleryków, pod opieką o. Jana Chodzydły – rektora, profesora i proboszcza w jednej osobie. W 1948 r. Wyższe Seminarium Duchowne zostało przeniesione z Chłudowa do Pieniężna. W historii pieniężnińskiego Seminarium obok systematycznej formacji duchowej i filozoficzno-teologicznej alumnów, zwracamy uwagę m.in. na następujące fakty: powstanie *Apostolatu Misyjnego* (1957); założenie

¹ Prezbiter Zgromadzenia Słowa Bożego (SVD). Był misjonarzem w Argentynie i Urugwaju, profesorem i dyrektorem Kolegium Katechetycznego Księży Werbistów w Baranowiczach (Białoruś). Pracował wśród migracji polskiej w Irlandii. W 2001 r. uzyskał doktorat z misjologii na UKSW. Wykłada historię Kościoła, historię misji i patrologię w Misyjnym Seminarium Duchownym Księży Werbistów w Pieniężnie. Jest członkiem International Association of Catholic Missiologists. Od 2021 r. jest dyrektorem Archiwum Prowincjalnego Polskiej Prowincji Zgromadzenia Słowa Bożego.

czasopism – „Verbinum” (1957), „Biuletyn Misyjny” (1965), „Nurt SVD” (1967); powstanie serii wydawniczej Materiały i Studia Księża Werbistów (1972); publikacja książek głównie o tematyce misyjnej i religioznawczej. Seminarium organizuje *Sympozja Misyjne dla Kleryków* (od 1967), *Sesje Misjologiczne, Pieniężnińskie Spotkania z Religiami*. W 1995 r. powstaje przy Seminarium *Kolegium Teologiczne dla Laikatu*. W 2000 r. dokonano afiliacji Misyjnego Seminarium Duchownego Księża Werbistów do Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

Słowa kluczowe: seminarium duchowne, alumni, formacja, animacja misyjna, Pieniężno.

Abstract

The beginnings of the systematic formation of students by the Divine Word Missionaries in Poland can be found in Chłudowo near Poznań. In September 1936 in the local missionary house of St. Stanisław Kostka the first seminarians began their studies of philosophy. In May 1939 the house was officially approved as a theological seminary. The war shattered these and other plans, but not entirely. In September 1945 13 seminarians began the academic year in Chłudowo, under the supervision of Father Jan Chodzidło – the rector, professor and parish priest in one person. In 1948 the Higher Theological Seminary was moved from Chłudowo to Pieniężno. In the history of the Seminary in Pieniężno, apart from the systematic spiritual and philosophical-theological formation of students, we note, among others, on the following facts: the foundation of the *Missionary Apostolate* (1957); establishment of journals - *Verbinum* (1957), *Mission Newsletter* (1965), *Nurt SVD* (1967); beginning of the publishing series *Materials and Studies of Divine Word Missionaries* (1972); publication of books mainly on mission and religious studies. The seminary organizes *Mission Symposia for Seminarians* (since 1967), *Missionary Sessions*, and *Pieniężno's Meetings with Religions*. In 1995, a *Theological College for the Laity* was established at the Seminary. In 2000 the Divine Word Missionaries Seminary was affiliated to the Faculty of Theology at the University of Warmia and Mazury in Olsztyn.

Keywords: seminary, seminarians, formation, missionary animation, Pieniężno.

Wstęp

Niniejszy tekst jest poszerzoną wersją artykułu opublikowanego w „Nurcie SVD” w roku 2008 (Brzozowski, 2008, s. 239-248). Zgromadzenie Słowa Bożego (Werbiści), założone w Holandii w 1875 r. przez kapłana diecezjalnego św. Arnolda Janssena dla prowadzenia działalności misyjnej, w Polsce osiedliło się w 1919 r. tuż po uzyskaniu niepodległości. Początkowo werbiści polscy zaangażowani byli w zwyczajną pracę duszpasterską oraz na polu animacji misyjnej, zwłaszcza przy

wydawaniu czasopism, książek misyjnych, kalendarzy oraz prowadzeniu rekolekcji zamkniętych. Wielu werbistów studiowało, aby móc w przyszłości podjąć pracę nauczycielską w niższych seminariach, które dostarczyłyby zgromadzeniu kandydatów na kapłanów i braci. Głównym polem pracy werbistów polskich okresu międzywojennego była więc działalność dydaktyczno-pedagogiczna w niższych seminariach w Górnej Grupie, Rybniku i Bruczkowie. Młodzież, która po zdaniu matury zapragnęła wstąpić do Zgromadzenia Słowa Bożego, zarówno nowicjat, jak też seminaryjne studia filozoficzno-teologiczne odbywała w Misyjnym Seminarium Duchownym Księży Werbistów Sankt Gabriel, w Mödling, k. Wiednia.

1. W Chludowie – początki

Początków Misyjnego Seminarium Duchownego Księży Werbistów w Polsce szukać należy w Domu św. Stanisława Kostki w Chludowie, gdzie we wrześniu 1935 r. otworzono nowicjat kleryków. Pomyślny rozwój Polskiej Prowincji oraz związana z nim duża ilość powołań skłoniła władze prowincji na czele z prowincjałem o. Tomaszem Puchałą do opracowania ramowego planu rozwoju prowincji, który zakładał m.in. rozbudowę domu chludowskiego tak, aby mógł on stać się centrum studiów filozoficznych, a w niedalekiej przyszłości również i teologicznych. Plan taki przedstawiony zarządowi Zgromadzenia został zaaprobowany dnia 26.05.1939 r. Jego realizacji przeszkodził wybuch II wojny światowej (Tyczka, 1994, s. 56-57). Seminarium przestało istnieć 24 maja 1940 r., kiedy to przed furtę klasztorną zajechały ciężarówki policyjne. Internowani w domu kapłani i klerycy zostali przewiezieni do VII Fortu Poznańskiego, a stamtąd do niemieckiego obozu koncentracyjnego w Dachau. Spośród 26 uwięzionych tam werbistowskich kleryków, 14 straciło życie w obozie (Śliwka, 1986, s. 40). Zaledwie tylko front wojny minął Poznań, przedwojenny profesor seminarium, o. Jan Chodździło rozpoczął w Chludowie prowadzenie wykładów z filozofii, których celem było nie tylko przekazanie wiedzy, lecz przede wszystkim zgromadzenie ocalałych werbistowskich wychowanków. Pierwszym, który zgłosił się do chludowskiego seminarium 3 lutego 1945 r., był kleryk Tadeusz Dworecki. Po nim przybywali następni. Miejscem życia i nauki seminaryjnej wspólnoty nie był wtedy Dom św. Stanisława, lecz plebania chludowska. Po kilkunastu dniach rozpoczęto uprzątnięcie zdewastowanego domu (Arlik, 1988, s. 341). Życie klasztorne powoli się stabilizowało. Już 12 marca wspólnota

przeniosła się do Domu św. Stanisława, a przy głównej bramie wejściowej pojawił się napis: „Seminarium Duchowne X. X. Werbistów”. O prowadzeniu normalnych wykładów nie mogło być jeszcze mowy. Główną przeszkodą była ciężka sytuacja materialna (*Kronika Domowa*, s. 2-3). Dopiero 3 kwietnia 1945 r. zabrzmiało uroczyste *Veni Creator* na rozpoczęcie roku akademickiego. Studentów było pięciu. Pierwszym i jedynym profesorem seminarium, rektorem domu oraz proboszczem był wtedy o. Chodźdło. Wraz z upływem czasu stan personalny wspólnoty chłudowskiej powiększał się. W rozpoczętym 17 września roku akademickim 1945/46 na wykłady uczęszczało 13 kleryków. W rok później wspólnota seminaryjna liczyła już 26 kleryków oraz 4 profesorów. Do o. Jana Chodźdły dołączyli w tym czasie o.o. Jacek Kubica, Bronisław Skóra, Franciszek Jażdżewski i Teofil Chodźdło. Dzięki temu możliwe było utworzenie również studium teologii, o którym marzono w prowincji przed wojną (Śliwka, 1986, s. 4-5).

Rok 1948 był rokiem srebrnego jubileuszu Polskiej Prowincji. Uroczystości jubileuszowe uświetniły pierwsze w Polsce święcenia kapłańskie 5 werbistów. Dnia 1 lipca tegoż roku obradowała w Domu św. Józefa w Górnej Grupie rada prowincjalna. Głównym celem obrad było ustalenie ostatecznej siedziby wyższego seminarium. Dnia 2 lipca 1948 r. podjęto jednogłośnie historyczną decyzję o przeniesieniu wyższego seminarium z Chłudowa do Pieniężna. Święcenia kapłańskie otrzymali wtedy: Kazimierz Fabisiak, Wincenty Podbiel, Jan Skowronek, Stanisław Zalejski i Adam Krawiec. Święceń udzielał bp Bernard Czapliński z Pelplina (Labudda, 1998, s. 25). Tak zakończył się chłudowski okres werbistowskiego seminarium.

2. W Pieniężnie - rozwój

Początki należące do Prowincji Wschodnio-Niemieckiej Domu św. Wojciecha apostoła Prusów sięgają lat 20. minionego wieku. Dnia 14 lutego 1920 r. sporządzono notarialny akt sprzedaży i kupna gospodarstwa rolnego Franza Krügera, położonego w dzisiejszym Pieniężnie Pierwszym. Dnia 1 marca tegoż roku dokonano uroczystego otwarcia nowego domu zakonnego mieszczącego się na razie w domu byłych właścicieli. Budowa obecnego gmachu trwała dziesięć lat (1921-1931). W latach 1921-1938 mieściło się w nim niższe seminarium. Tuż przed wybuchem II wojny światowej budynki klasztorne zostały przejęte przez hitlerowców.

Pierwsi polscy werbiści, o. Jan Cisz i br. Franciszek, Jan Bruski, pojawili się w Pieniężnie po raz pierwszy w 1945 r. Dopiero jednak 6 marca 1946 r. br. Franciszek oraz br. Leonard, Edmund Bona osiedlili się tutaj na stałe. Dołączył do nich 20 czerwca o. Paweł Kośnik, który 8 września został przez władze zakonne mianowany pierwszym polskim rektorem Domu św. Wojciecha (Turbański, 1972, s. 92-96). Pomimo trudnych warunków materialnych już 31 sierpnia 1947 r. otworzono niższe seminarium dla 27 uczniów. Z tej grupy do kapłaństwa doszedł jedynie jeden – o. Piotr Karwecki. W styczniu 1948 r. do pomocy o. Kośnikowi przybyli o.o. Franciszek Stuba i Feliks Gosieniecki (Turbański, 1970, s. 8-10). Żywoć niższego seminarium był jednak krótki. Przecięła go wspomniana decyzja rady prowincjalnej o utworzeniu w Pieniężnie wyższego seminarium duchownego.

„[...] wjeżdżamy w miasto Pieniężno. Żalony widok. Gruzy nagie wyglądały z każdego kąta. Człowieka prawie że nie spotykamy. [...] Wnet z dala pokazał się nam nasz nowy dom, cel naszej podróży. Potężny, czerwony kolos wśród lasów i pól robi miłe, obiecujące wrażenie” (*Kronika Domowa*, s. 13-14). Tak swoje wrażenia z pierwszego spotkania z Pieniężnem i Domem św. Wojciecha opisywał jeden z chłudowskich kleryków. Do grupy 11 kleryków przybyłych z Chłudowa dołączyła wkrótce grupa 15 nowicjuszy z Nysy oraz kolejna 21 kandydatów do nowicjatu (Tyczka, 2006, s. 93). Dzień 8 września 1948 r. dla mieszkańców seminarium pozostał niezapomniany. W kościele seminaryjnym zabrzmiały słowa alumnów składających śluby zakonne: „Vota mea Domino reddam...”. Nowy rok akademicki 1948 rozpoczął 10 września od wprowadzenia w urząd nowego rektora, którym został mianowany o. Jan Chodzidło. Misyjne Seminarium Duchowne Księży Werbistów w Pieniężnie liczyło wtedy 5 wykładowców. Byli to o.o. Jan Chodzidło, Franciszek Jażdżewski, Bronisław Skóra, Teofil Chodzidło i Paweł Kośnik (Kozieł, 1994, s. 185).

Pierwszy rok działalności seminarium uwieńczyły święcenia kapłańskie diakona Piotra Lisieckiego, które miały miejsce 16 października 1949 r. Rok ten to również początek nasilającego się terroru władz komunistycznych wobec wspólnoty domowej i seminaryjnej. Głównymi jego przejawami była konfiskata ogrodu i gospodarstwa domowego, częste kontrole i rewizje prowadzone przez Urząd Bezpieczeństwa oraz inne instytucje państwowe, inwigilacja wspólnoty przez agenturę oraz powoływanie kleryków do wojska. Taka „opieka” ze strony władz komunistycznych trwała przez cały okres PRL-u (Turbański, 1972, s. 101).

Pierwsze lata istnienia seminarium to oprócz braków materialnych borykanie się z niedoborem kadry profesorskiej i programem nauczania.

Świadek tamtych dni, o. Alojzy Motyka wspominał: „Naliczyłem, że w seminarium uczyłem kilkanaście przedmiotów. Nikt nas nie pytał, czy jesteśmy przygotowani. Była potrzeba, więc się uczyło” (Kałuża, 2005, s. 46). Do wykładowców z przygotowaniem uniwersyteckim należeli o.o. Jan i Teofil Chodźdłowie, do których dołączył później o. Bruno Kozieł. Lata sześćdziesiąte XX w. przyniosły dopiero seminarium w pełni wykwalifikowanych wykładowców. Większość z nich stanowili absolwenci Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Lublinie (Śliwka, 1986, s. 20).

Śmierć Stalina (1953 r.) oraz wydarzenia polskiego października (1956 r.) zaowocowały ożywieniem świadomości misyjnej w Kościele polskim. Swój skromny w nim udział ma również pieniądzeńskie seminarium. Prężnie działał zorganizowany przez o. Alfonsa Boniewiczza Apostolat Misyjny (*W apostołstwie*, 1957, s. 13-14). W grudniu 1957 r. z inicjatywy prowincjała, o. Feliksa Zapłaty pojawił się biuletyn informacyjny „Verbinum” oraz związane z nim Koło Przyjaciół Werbistów. Pismo pełniło ważną rolę informatora dla polskich misjonarzy pracujących w krajach misyjnych (Tyczka, 1973, s. 73-75). W tym też czasie swoje potajemne studia seminaryjne w Polsce rozpoczęło trzech werbistów ze Słowacji. Zostali oni w tajemnicy wyświęceni w 1958 i 1960 r. i po wielu perypetiach wrócili na Słowację (byli to Stefan Horvath, Józef Szabo i Robert Borik (Kałuża, 1997; Horvath; Labudda, 2004, s. 24-25, 30).

Zajęcia w seminarium prowadzono systemem wykładowym. Oprócz materiału przekazywanego studentom podczas zajęć obowiązywał materiał z lektur omówionych w trakcie ćwiczeń. W ramach studiów przeprowadzano również raz w miesiącu publiczne dysputy teologiczne. Miała to być jedna z form wyjaśniania trudniejszych partii przerabianego materiału, a także ugruntowania go. Od września 1957 r. wprowadzono w okresie studiów teologicznych seminaRIA naukowe. Nowy rozdział seminariów naukowych to lata siedemdziesiąte XX w., kiedy otworzyła się możliwość nostryfikacji seminaryjnych studiów filozoficzno-teologicznych na Wydziale Teologicznym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i uzyskania dyplomu magistra teologii (Śliwka, 1986, s. 8-10).

Od połowy lat sześćdziesiątych XX w. Misyjne Seminarium Duchowne Księży Werbistów staje się coraz prężniejszym ośrodkiem budzenia i kształtowania świadomości misyjnej w Kościele polskim. Szereg inicjatyw poszczególnych werbistów znajdował różne sposoby świadomego oddziaływania. W spotkaniach osobistych, listach i z ambony dochodziła coraz bardziej do głosu animacja misyjna,

szczególnie zaś uwrażliwienie na współodpowiedzialność za wielkie dzieło misyjne Kościoła. W 1965 r. profesor seminarium o. Antoni Koszorz zredagował w Pieniężnie pierwszy numer „Biuletynu Misyjnego”. Zapoczątkowało to wieloletnią współpracę z Papieską Unią Misyjną Duchowieństwa (Koszorz, 1973, s. 34-36). Poczynając od 1967 r., mury pieniężnieńskiego seminarium wielokrotnie gościły uczestników Sympozjów Misyjnych dla Kleryków. Staraniem o. Feliksa Zapłaty od 1968 r. w „Collectanea Theologica” pojawił się „Biuletyn Misjologiczny”. Dzięki werbistom z Pieniężna w 1969 r. ukazał się specjalny 360 numer „Ateneum Kapłańskiego” całkowicie poświęcony posoborowej tematyce misyjnej. W tym czasie w gronie profesorów seminarium zrodziła się myśl powołania werbistowskiego periodyku poświęconego tematyce misjologicznej i religioznawczej. Jej uwieńczeniem było pojawienie się w grudniu 1967 r. pierwszego numeru kwartalnika misjologiczno-religioznawczego „Nurt SVD”. W skład pierwszej redakcji weszli o.o. Bruno Kozieł, Adam Krawiec i Józef Tyczka. Pojawiły się również z inspiracji pieniężnieńskich werbistów pierwsze książkowe tłumaczenia poświęcone tematyce misyjnej: G. Courtois, *Duch chrześcijański to duch misyjny* (1969) oraz J. Masson, *Dekret o działalności misyjnej Kościoła* (1968). Tym samym po wielu niepowodzeniach i dzięki energii o. Zapłaty ukształtowała się ostatecznie w 1972 r. werbistowska seria wydawnicza Materiały i Studia Księży Werbistów, pomyślana jako załączek przyszłego Instytutu Misjologicznego (Zapłata, 1973, s. 57-61).

Wiedzę o misjach oraz zapal do idei misyjnej propagowali również pieniężnieńscy profesorowie z katedr uniwersyteckich. Na szczególne podkreślenie zasługuje tutaj działalność o. prof. dr. hab. Teofila Chodzidły na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (Zimoń, 1979, s. 27-29) oraz twórcy polskiej misjologii, o. doc. dr. hab. Feliksa Zapłaty na Akademii Teologii Katolickiej (Sokołowski, 2005; Kowalak, 2004, s. 47-53). Najdonioślejszym jednak wydarzeniem dekady lat 60. XX wieku był pierwszy po wojnie grupowy wyjazd 22 werbistowskich misjonarzy na misje w 1965 r. (Tyczka, 2006, s. 116-117).

Szczególne natężenie animacji misyjnej promieniującej z naszego seminarium nawet poza granice Polski przypada na lata osiemdziesiąte i dziewięćdziesiąte XX wieku i związane jest z osobą i działalnością profesora seminarium o. dr. Eugeniusza Śliwki. Dzięki jego działalności mury seminarium gościły wielokrotnie uczestników Sesji Misjologiczno-Pastoralnych oraz Pieniężnieńskich Spotkań z Religiami czy konferencji naukowych „Sacrum i Profanum”, organizowanych wspólnie z polskimi oraz zagranicznymi ośrodkami naukowymi. Ich owocem są liczne publikacje wnoszące istotny wkład w znajomość

innych kultur i religii oraz historię i teraźniejszość krajów objętych misyjną troską Kościoła. Najwartościowszym osiągnięciem było jednak bogactwo osobistych spotkań, a co za tym idzie niejednokrotne pokonywanie dzielących nas barier i uprzedzeń (Śliwka, 2002, s. 195-197). Z inicjatywy o. Śliwki w 1995 r. powstało przy seminarium Kolegium Teologiczne dla Laikatu, którego głównym celem było pogłębienie świadomości misyjnej laikatu w Kościele lokalnym (*Inauguracja Kolegium...*, 1995, s. 271).

Dnia 1 października 2000 r. dokonano afiliacji Misyjnego Seminarium Duchownego Księży Werbistów w Pieniężnie do Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Jest to druga – po przeniesieniu seminarium z Chłudowa do Pieniężna – ważna data w historii tej werbistowskiej uczelni. Nieodwołalnie zamyka ona bowiem pewne karty jej historii, zmuszając do twórczego działania w nowej rzeczywistości. Pieniężnińska wspólnota seminaryjna się w niej odnalazła. Dowodem tego były działalność Centrum Dialogu Kultur i Religii oraz Pieniężnińskie Dni Misyjne, zwane popularnie „Sympozjami Wojciechowymi”. Była to nowa inicjatywa naukowa o charakterze misjologicznym, zainicjowana w 2005 r. przez profesorów misjologii pieniężnińskiego seminarium. Spotkania te nie tylko stały się szybko wizytówką seminarium, lecz także przyczyniły się do integracji polskiego środowiska misjologicznego oraz budzenia świadomości misyjnej w Kościele polskim. Na przestrzeni lat 2005-2013 odbyło się 9 sympozjów: „Misyjna natura Kościoła” (2005), „Małżeństwo w posłudze misyjnej” (2006), „Logos Spermatikos jako inspiracja działalności misyjnej” (2007), „Misje w XIX wieku” (2008), „Kontrchrześcijaństwo – nowy kontekst działalności misyjnej” (2009), „Biblia a misje” (2010), „Kontekst kulturowo-moralny działalności misyjnej” (2011), „Początki doktrynalne misji” (2012) i „Katolicka antropologia misyjna” (2013) (Kałdowski, 2014, s. 69-74).

W 2007 r. w werbistowskim seminarium miały miejsce dwa znaczące wydarzenia. Pierwszym był I. Ogólnopolski Kongres Afrykanistyczny, który odbył się w dniach 18-20 czerwca. Został on zorganizowany przez werbistowskich profesorów z Pieniężna oraz Polskie Towarzystwo Afrykanistyczne (Pawlik, 2007, s. 9-12). Drugim wydarzeniem była odbywająca się od 28 sierpnia do 2 września III. Sesja Plenarna Międzynarodowego Stowarzyszenia Misjologów Katolickich. Wzięło w niej udział 66 przedstawicieli środowisk misjologicznych z 20 krajów świata. Wydarzenie to również zostało zorganizowane przy znaczącym udziale profesorów misjologii pieniężnińskiego seminarium (Kałdowski, 2014, s. 75).

Jedną z ważnych cech wyróżniającą wspólnotę seminaryjną z Pieniężną na tle innych jest jej misyjny charakter, przejawiający się w trzech aspektach. Pierwszym jest uwzględnianie od wielu lat w programie studiów seminaryjnych przedmiotów etnologicznych, religiologicznych, misjologicznych i antropologicznych. Drugim aspektem jest międzynarodowy charakter wspólnoty seminaryjnej. W seminarium w Pieniężnie studiowali i studiują obywatele Czechosłowacji, Jugosławii, Wielkiej Brytanii, Białorusi, Ukrainy, Federacji Rosyjskiej, Chorwacji, Słowacji, Togo, Wietnamu, Indii, Indonezji, Chin, Węgier, Brazylii, Papui Nowej Gwinei oraz Ghany. Trzeci aspekt to możliwość zapoznania się przez alumnów seminarium już w trakcie studiów z rzeczywistością pracy na misjach w ramach praktyki misyjnej Overseas Training Programme (O.T.P.) (Studnik, 1990, s. 51-54).

W ciągu 73 lat swego istnienia Misyjne Seminarium Duchowne Księży Werbistów w Pieniężnie dało Kościołowi ponad 700 misjonarzy pracujących w kilkudziesięciu krajach świata. Swego rodzaju uznaniem dla tego wkładu było wyniesienie 6 z nich do godności biskupiej: o. Wilhelma Kurtza do godności biskupa ordynariusza diecezji Kundiawa w Papui Nowej Gwinei w 1992 r., o. Juliana Gbura do godności biskupa pomocniczego arcybiskupa lwowskiego obrządku greckokatolickiego w 1994 r., o. Jerzego Mazura do godności biskupa pomocniczego Administratora Apostolskiego azjatyckiej części Rosji dla Katolików Obrządku Rzymskiego w 1998 r., o. Krzysztofa Białasika do godności biskupa ordynariusza diecezji Oruro w Boliwii w 2005 r., o. Ladislava Nemetha do godności biskupa ordynariusza diecezji Zrenjanin w Serbii w 2008 r. oraz o. Józefa Roszyńskiego do godności biskupa ordynariusza diecezji Wewak w Papui Nowej Gwinei w roku 2015. Wśród ponad 2000 polskich misjonarzy 350 to werbiści. Nie dziwi więc fakt, że przez wielu wysokich dostojników Kościoła seminarium w Pieniężnie zostało nazwane „misyjnym sercem Polski” (Brzozowski, 2010, s. 79).

Zakończenie

To, co w niniejszym opracowaniu przedstawiono, świadczy o ogromnym dynamizmie pieniężnieńskiego seminarium. Mimo trudnych początków potrafiono dopracować się wielu pięknych osiągnięć, zarówno w pracy formacyjnej, działalności dydaktycznej i naukowej profesorów, jak również w dziedzinie fachowego ich przygotowania do pracy w seminarium. Wiele uczyniono na płaszczyźnie organizacji

właściwych warsztatów dla pracy naukowej oraz w zakresie organizacji studiów seminaryjnych. Nie byłoby jednak tego wszystkiego, gdyby nie ogromny wysiłek całej rzeszy poszczególnych ludzi. Seminarium bowiem, to nie tylko alumni i wykładowcy, to nie tylko przełożeni i wychowawcy. To także osoby dbające o byt materialny seminaryjnej wspólnoty: ekonomowie, bracia zakonnicy i pracownicy świeccy. Ważną rolę w seminarium pełniło i pełni wiele siostr zakonnych, pracujących na różnych stanowiskach. Nie można także zapomnieć o ogromnej rzeszy przyjaciół seminarium w kraju i zagranicą, wspierających wspólnotę seminaryjną duchowo i materialnie. Wszyscy wyżej wymienieni mają swój udział w pięknej i jakże bogatej historii pieniądzeńskiego seminarium.

Bibliografia

- Arlik J., 1988, *Prowincja Polska SVD*, w: Bornemann F., *Historia naszego Zgromadzenia*, Analecta SVD-54, Pieniężno, s. 328-348.
- Brzozowski J., 2008, *Misyjne seminarium Duchowne Księży Werbistów w Pieniężnie (1948-2008). Sześćdziesiąt lat służby dziełu misyjnemu Kościoła*, Nurt SVD, nr 3-4, s. 239-248.
- Brzozowski J., 2010, *Na fundamencie męczenników. Misyjne Seminarium Duchowne Księży Werbistów w Pieniężnie 1948-2008*, Pieniężno.
- Courtois G., 1969, *Duch chrześcijański to duch misyjny*, tłum. Urbanowicz A., Katowice.
- Horvath S. (red.), *brw, 75 rokov Spolocnosti Bozieho Slova na Slovensku*, Nitra.
- Inauguracja Kolegium Teologicznego w Pieniężnie*, 1995, Komunikaty SVD, nr 11, s. 271.
- Kałdowski A., 2014, *Misyjne Seminarium Duchowne Księży Werbistów w latach 1948-2008*, Olsztyn.
- Kałuża H., 1997, *Historia jednego kapłaństwa i jednej śląskiej parafii. 50 lat kapłaństwa Ks. Kanonika Franciszka Kasperka*, Nysa – Pogorzela.
- Kałuża H., 2005, „*Ta moja msza święta...*”. O śp. Ojcu Alojzym Motyce SVD, z okazji 65-lecia kapłaństwa, Nysa.
- Koszorz A., 1973, *Werbiści w służbie idei misyjnej w Polsce*, Nurt SVD, nr 14, s. 34-36.
- Kowalak W., 2004, *Feliks Zapłata – twórca misjologii w Polsce*, w: Miotk A. (red.), *Misjologia XXI wieku. W 20 rocznicę śmierci ojca Feliksa Zapłaty SVD – twórcy misjologii w Polsce. Materiały sympozjum*

- misjologicznego w Misyjnym Seminarium Duchownym w Pieniężnie (8-10 listopada 2002)*, Warszawa, s. 47-53.
- Kozieł B., 1994, *Wspominamy*, Pieniężno.
- Kronika Domowa*, t. I, lata 1945-1960, Archiwum Domu św. Wojciecha w Pieniężnie.
- Labudda A. (red.), 1998, *75 lat Domu Misyjnego św. Józefa w Górnej Grupie 1923-1998. Album jubileuszowy*, Górna Grupa.
- Labudda A., 2004, *Nielegalna ścieżka do kapłaństwa*, Misjonarz, nr 7-8, s. 24-25, 30.
- Masson J., 1968, *Dekret o działalności misyjnej Kościoła*, tłum. Kowalak W., Pieniężno.
- Pawlik J., 2007, *W dwóch słowach*, Misjonarz, nr 10, s. 9-12.
- Sokołowski P.A., 2005, *Feliks Zapłata SVD (1914-1982). Życie i twórczość*, Warszawa.
- Studnik M., 1990, *Podsumowanie dotychczasowego wysyłania współbraci w formacji z Polskiej Prowincji na O.T.P. i dalsze studia*, Komunikaty SVD, nr 4, s. 51-54.
- Śliwka E., 1986, *50 lat Misyjnego Seminarium Duchownego Księży Werbiistów w Polsce 1936-1986*, Pieniężno.
- Śliwka E., 2002, *Pieniężnieńskie Spotkania z Religiami*, Nurt SVD, nr 2, s. 195-197.
- Turbański S., 1970, *50 lat Domu Misyjnego św. Wojciecha*, Verbinum, nr 3, s. 2-12.
- Turbański S., 1972, *Pół wieku Pieniężna*, Nurt SVD, nr 12, s. 90-11.
- Tyczka J., 1973, *Biuletyn informacyjny*, Nurt SVD, nr 14, s. 73-75.
- Tyczka J., 1994, *Zarys dziejów Domu misyjnego w Chłudowie*, Laskowice Pomorskie.
- Tyczka J., 2006, *Zarys dziejów Polskiej Prowincji Zgromadzenia Słowa Bożego*, Warszawa.
- W apostołstwie misyjnym wre praca*, 1957, Verbinum, nr 5, s. 13-14.
- Zapłata F., 1973, *Krótki rys historyczny powstania i pierwszych prac serii wydawniczej Polskiej Prowincji – SVD*, Nurt SVD, nr 14, s. 57-61.
- Zimoń H., 1979, *Śp. Teofil Chodździło – kapłan, werbista, uczonec*, Verbinum, nr 12, s. 27-29.